

Методичний poradник «Зміст початкового етапу корекційного процесу з дітьми із РАС»

Пилипей Ірина Анатоліївна
Вчитель-логопед вищої категорії
Центр РПРСА «Пагінець»

Анотація: робота з дітьми, що мають порушення аутичного спектру, дуже тривала і кропітка. І починається вона з визначення наявності чи відсутності сенсорних дисфункцій по 7 основних каналах сприйняття оточуючого світу (зоровий, тактильний, слуховий, нюховий, смаковий, пропріоцептивний та вестибулярний), оскільки, система мовлення базується на світовідчутті дитини.

Зусилля фахівця, що займається формуванням мовлення дитини, у якій наразі лише наявні вокалізації по типу одноманітного набору звуків («а-а», «и-и», «м-м»), повинні бути спрямовані на стимуляцію найбільш збережених структур мозку. Заміна вербальних абстрактних образів зоровими (іграшками, піктограмами, фотографіями, малюнками) значно полегшує навчання такої дитини, особливо, якщо її мислення працює за принципом «буквального» сприйняття. Реальні предмети, картинки, надруковані слова застосовуються на всіх етапах роботи. Побудовування візуального ряду є основною умовою успішності занять з немовленнєвими дітьми.

Глибина аутичних розладів не дозволяє відразу приступити до формування розуміння дитиною зверненого до неї мовлення і розвитку самостійного мовлення. До початку роботи над мовленнєвою функцією необхідний попередній етапи.

Встановлення первинного контакту

Першим кроком є встановлення контакту з дитиною. Адаптаційний період роботи може розтягується на кілька місяців, але до формування взаємодії малюка з педагогом я приступаю вже на 2-3-му занятті, після встановлення формального контакту з дитиною. Часто перші заняття проводжу в груповій кімнаті, в звичному дитині середовищі, в присутності знайомих людей (вихователь, помічник вихователя). Формально встановлений контакт

припускає, що дитина відчула «безпечність» ситуації, перестала боятися і готова перебувати в одному приміщенні з спеціалістом. За цей час визначаю засоби, здатні привернути увагу дитини (вестибулярні - розгойдування на гойдалці, тактильні - лоскіт, сенсорні – різноманітні брязкальця і харчові засоби). Вибираються ті з них, які в подальшому будуть використовуватися для заохочення на заняттях.

Первинні

навчальні

навички

Якщо дитина негативно реагує на заняття за столом, тоді розкладаю приготований для заняття матеріал (кубики, кульки, дошки Сегена, пазли, картинки і т. д.) на підлозі. Картинку або іграшку, на яку дитина звернула увагу, перекладаю на стіл і ніби забуваю про неї. Найімовірніше, дитина буде ненароком підходити до столу, і брати в руки вже знайомі предмети. Поступово страх зникає і можна буде проводити заняття за столом.

Правильно організоване робоче місце виробляє у дитини необхідні навчальні стереотипи. Підготовлений до роботи матеріал кладу з однієї сторони від дитини, виконане завдання – з іншої. Прибирати використаний дидактичний матеріал і перекладати його на іншу сторону столу малюк повинен самостійно, або з незначною допомогою.

Розпочинаючи роботу, щоб запобігти істериці, дитині пропонується тільки спостерігати за тим, як я виконую завдання. Від малюка лише потрібно по закінченні кожного елемента роботи розкласти дидактичний матеріал по коробках або пакетах. Після того, як дитина виконала цю дію, заохочую її раніше визначеним способом. Так дитина утримується в рамках структурованої діяльності та відходить від столу з позитивним почуттям завершеності роботи.

Робота над опорними комунікативними навичками починається із встановлення зорового контакту. Оскільки дитині з РАС складно дивитися в очі, як заміна (погляду «очі в очі»), виробляю фіксація погляду на картинці, яку тримаю на рівні своїх губ. Якщо дитина не реагує на звернення, м'яко повертаю її голову і дочекавшись, коли вона ковзне поглядом по матеріалу, який демонструю, називаю його. Поступово час фіксації погляду на зображенні

буде зростати і замінюватися поглядом в очі. Надалі, знову ж поступово, переходжу до навчання виконувати інструкцію «Подивися на мене».

1. У відповідь на ім'я –

Сідаю на стілець навпроти дитини. Називаю її ім'я і одночасно звертаю її увагу на себе (поглядом, жестом), підносячи їстівний або інший відчутний стимулятор на рівень своїх очей. Після того, як дитина подивиться на мене протягом однієї секунди, відразу ж віддаю їй цей предмет. На наступних заняттях, називаючи ім'я дитини, затримую пред'явлення стимулятора на кілька секунд, відзначаючи, чи дивиться дитина на мене без підказки. Закріплюю реакції погляду без підказки. На всіх заняттях позитивно реагую, коли дитина дивиться на мене без стимулятора.

2. Під час гри –

Даю дитині погратися іграшкою за столом, сідаю навпроти і називаю її ім'я. Спонукаю її дивитися на мене і закріплюю правильну реакцію. Поступово спонукання стають все менш помітніші.

3. На відстані –

Повторюю №1, 2. Але сідаю або стаю на відстані 90 см. Поступово відстань збільшую.

Паралельно працюю над розумінням і виконанням певних інструкцій.

На даному етапі використовується мінімальна кількість мовленнєвих вказівок:

А. Імітуємо основні рухи

Сидячи напроти дитини, привертаю її увагу. Даю інструкцію: «Зроби це», одночасно демонструючи рух. Допмагаю дитині, але поступово поміч зменшую (постукай, поплескай у долоні, потупай ніжками...).

Б. Імітуємо дії з предметами

Кладу два однакових предмета на стіл перед дитиною. Даю команду: «Роби це», одночасно здійснюючи дії з одним предметом. Стимулюю дитину повторити рух з аналогічним предметом. З кожним разом поміч-підказку послаблюю. Зрештою, схвалюю тільки правильні самостійні дії. Підказки зводяться до

безпосередніх фізичних дій (кладемо кубик у відро, годуємо ляльку, б'ємо у барабан).

В. Імітуємо дрібні і точні рухи (розтиснути і стиснути кулаки, постукати вказівним пальцем)

Г. Виконання команд (Встань. Сядь. Підійди до мене.)

Д. Предмети . Розташовую предмети на столі перед дитиною і прошу: «Дай мені ...». Стимулюю її подати потрібний предмет.

(В якості стимульного матеріалу підійдуть парні картинки чи предмети. Бажано, щоб дитина фіксувала погляд на зображенні до моменту його передачі вам в руки.)

Ж. Робота з картинками. Поклавши картинку перед дитиною, кажу: «Покажи ...»

З. Робота з дієсловами. Даю дитині інструкцію: «Покажи хто ...»

Робота над вказівним жестом і жестами «ТАК», «НІ»

Спонтанне застосування жестів «так», «ні» і вказівного жесту дітьми, що страждають важкими формами аутизму, може виникнути до 7-8 років, а може і зовсім не проявитися, що надзвичайно ускладнює спілкування з цими дітьми. Спеціальний тренінг дозволяє сформувавши ці жести і ввести їх в щоденне спілкування дитини з близькими людьми.

Для навчання жестам «так» і «ні» використовую, на початку роботи, предмети харчування, а вже потім іграшки або фотографії чи картинки, що добре відомі дитині.

Починаю зі стверджувального кивка головою. Маючи в коробці печиво або цукерки, показую дитині, запитуючи: «Хочеш печиво?». На початку буде необхідна підказка: до основного запитання додається допоміжне «Так?», що супроводжується кивком голови. Якщо дитина не робить цього самостійно, слід злегка натиснути долонею на потиличну область його голови. Як тільки дитина робить жест головою чи вимовляє щось, схоже на «так», (навіть з допомогою дорослого) вона повинна отримати винагороду у вигляді того предмету, що був у дорослого в руках, та похвалу.

Як тільки жест став виходити, нехай навіть за допомогою моїх рук, вводжу жест «ні». Спочатку використовую ті ж питання, але задаю їх, поки завдання не завершено. Заперечувальний жест головою чи рукою стане дитині у пригоді, коли є потреба відхилити пропозицію. («Хочеш ляльку?», «Хочеш гратися?»)

Потім жести «так», «ні» вживаються у якості відповідей на різні питання. Наприклад, вказуючи на корову, запитую: «Це котик?». Можна продемонструвати зразок жесту-відповіді та допомогти дитині показати рухом голови чи сказати «ні».

Одночасно опрацьовується вказівний жест. До словесних інструкцій «Візьми», «Поклади» додаємо ще одну: «Покажи». Вчу чітко встановлювати палець на потрібному предметі або картинці. Незважаючи на деяку механічність у використанні жестів, потрібно заохочувати дитину їх застосувати, так як цей мінімальний набір невербальної комунікації дозволяє батькам/педагогам визначати бажання дитини, тим самим уникнути багатьох конфліктних ситуацій.

Також на етапі довербальної комунікації ефективним методом є навчання читанню.

Навчання

читання

Навчання читання, на думку багатьох фахівців, доцільно вести за трьома напрямками:

- Аналітико-синтетичне (побуквене) читання;
- Поскладове читання;
- Глобальне читання.

Заняття будується за принципом чергування всіх трьох напрямків, так як кожен з цих типів читання задіює різні мовні механізми дитини. Використовуючи прийоми аналітико-синтетичного читання, ми даємо дитині можливість зосередитися саме на звуковій стороні вимови, що створює базу для включення звуконаслідувального механізму в майбутньому попередить дисграфію. Поскладове читання допомагає працювати над злиттям та

протяжністю вимови. Глобальне читання спирається на добру зорову пам'ять дитини із РАС і найбільш зрозуміле їй, так як графічний образ слова відразу зв'язується з реальним об'єктом. Однак якщо навчати дитину тільки прийомам глобального читання, досить скоро настає момент, коли механічна пам'ять перестає утримувати обсяг слів, які дитині вже знайомі. Також слід пам'ятати, що механізм глобального читання "працює" лише до 7 років.

Я у своїй роботі, на цьому етапі, використовую лише елементи глобального читання, як метод навчання мовлення, працюючи над номінативним та предикативним словниками.

Робота з дітьми із РАС систематична, довготривала та виснажлива. І саме на початковому етапі нами оволодівають сумніви у її ефективності. Але не варто зважати на перші невдачі і зупинятися.

Дитина із РАС спілкується постійно, нам лише варто зробити це спілкування взаємозрозумілим.